

УДК 378.091.212:373.3:614.88

Валентина Мелаш

Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
ORCID ID 0000-0002-7742-6451

Світлана Дубяга

Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
ORCID ID 0000-0001-5303-6726

Анастасія Варениченко

Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
ORCID ID 0000-0001-8920-6299

DOI 10.24139/2312-5993/2023.01/083-094

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДОТЕРАПІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті визначена необхідність підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання природотерапії в умовах воєнного стану. Мета статті полягає в розкритті методичних аспектів природотерапії, як технології позитивного впливу природи загалом та її окремих об'єктів на психофізіологічний стан молодших школярів, сприяти розвитку життєдіяльності дітей, та підготовки сучасного вчителя до цього процесу. Методи дослідження: загальнонаукові – аналіз, синтез, порівняння та узагальнення, що стало важливим при вивченні праць українських науковців, офіційних і нормативних документів. В статті висвітлена проблема методичних аспектів природотерапії, як технології позитивного впливу природи загалом та її окремих об'єктів на психофізіологічний стан молодших школярів, яка сприяє розвитку життєдіяльності дітей в умовах війни. Відокремлено специфічні методи екологічної освіти, які володіють природотерапевтичними властивостями: метод екологічної ідентифікації, метод екологічної емпатії, метод екологічних асоціацій, метод художньої репрезентації природних об'єктів, метод екологічної лабілізації, метод екологічно-емоційного впливу. Надано досвід проведення науково-просвітницького семінару для формування професійної компетентності майбутніх учителів початкової освіти до корекційної роботи в галузі природотерапії, як технології збереження та відновлення здоров'я дітей в умовах воєнного стану.

Ключові слова: війна, початкова школа, підготовка майбутніх учителів, природотерапія, методи з терапевтичним змістом, науково-просвітницький семінар, молодші школярі, формування екологічного світогляду.

Постановка проблеми. Війна в Україні триває.... Відстоювання українським народом своєї незалежної сувереної держави, спричинили зміни в соціальних структурах, наповнили їхнє функціонування новим змістом, детермінували потреби у розробці засад удосконалення та підвищення ефективності фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи, що в подальшому позначається на їх екологічній, здоров'язберезувальній професійній діяльності.

Воєнні умови вимагають від освітян подолання усталених стереотипів щодо сприйняття дитини, як пасивного об'єкта виховного впливу, пошуку ефективних технологій відновлення фізичного, психічного, духовного здоров'я учнів молодших класів, максимального використання позитивного впливу всіх природних об'єктів на його особистість.

Науковці наголошують на загрозливий стан здоров'я дітей в період воєнних дій: зростає кількість дітей, які страждають психічними і фізичними хворобами. Основними причинами погіршення здоров'я учнів молодших класів є не тільки результати тривалої несприятливої дії соціально-економічних чинників, а й педагогічних:

- інтенсифікація навчального процесу в умовах дистанційного навчання (постійне підвищення темпу навчання та збільшення навантаження);

- невідповідність технологій навчання функціональним і віковим особливостям учнів молодших класів;

- недотримання елементарних санітарно-гігієнічних вимог до організації освітнього процесу в початковій школі;

- недостатній рівень кваліфікації учителів початкових класів з питань охорони здоров'я молодших школярів в умовах воєнного стану.

- масова неграмотність батьків з питань збереження здоров'я дітей початкових класів підчас воєнних дій.

Усе вищезазначене свідчить про нагальну потребу наповнити зміст початкової освіти турботою про здоров'я дітей, особливо тих дітей, які постраждали внаслідок бойових дій. Це передбачає запровадження системи педагогічних, медичних, соціальних заходів, спрямованих на відновлення, компенсацію порушених психофізичних функцій, станів, особистісного та соціального статусу дітей. Йдеться про допомогу дитині в кризових ситуаціях, в оптимальній адаптації до нових соціально-економічних і політичних умов.

Очевидно, що розв'язання цих глобальних проблем довгострокового розвитку країни якнайтісніше пов'язане з якістю людського потенціалу, а отже, з якістю шкільної освіти, коренем якої є початкова ланка (Савченко, 2015, с. 39).

Таким чином, сьогодні основним завданням педагогічних колективів початкової ланки освіти є створення і використання комплексу оздоровчо-педагогічних заходів, спрямованих на зміцнення

і збереження та відновлення здоров'я молодшого школяра (Державний стандарт початкової освіти, 2018).

Особливої актуальності набуває сьогодні і формування готовності майбутнього вчителя, зокрема учителя початкової школи, зорієнтованого на особистість дитини до цілеспрямованої, системної роботи з учнями, ефективного використання можливостей природних об'єктів у підтриманні їхнього психічного і фізичного здоров'я (Бібік, 2017, с. 57). Але більшість учителів не в змозі визначити приховані можливості дітей, не володіють методикою позитивного впливу природи на них.

Аналіз актуальних досліджень. Філософська та педагогічна спадщина Г. Сковороди, С. Русової, В. Сухомлинського є підґрунтям для підготовки дітей молодшого шкільного віку до складних суперечливих умов життя, опанування мистецтва самореабілітації. Наукові дослідження українських вчених І. Бех, І. Єрмакова, М. Кирилової, О. Савченко (Савченко, 2015), Л. Сохань, М. Шульги розкривають проблему фізичного, морального й духовного здоров'я молодших школярів, проте деякі твердження потребують уточнення і розгорнутого методичного аналізу в реаліях сьогодення, а саме підготовки майбутніх учителів початкової школи до природотерапії в умовах воєнного стану.

Тому **метою** даної статті є розкриття методичних аспектів природотерапії, як технології позитивного впливу природи загалом та її окремих об'єктів на психофізіологічний стан молодших школярів, сприяти розвитку життєдіяльності дітей, та підготовки сучасного вчителя до цього процесу.

Методи дослідження: загальнонаукові – аналіз, синтез, порівняння та узагальнення, що стало важливим при вивченні праць українських науковців, офіційних і нормативних документів.

Виклад основного матеріалу. Для збереження і зміцнення здоров'я здобувачів початкової освіти необхідна науково обґрунтована система засобів, спрямована на поліпшення медичного, психологічного і педагогічного супроводу дитини в розвивально-освітньому середовищі початкової ланки школи.

Природне оточення (вода, повітря, сонце, холод, запахи, шум лісу тощо) з давніх часів використовувалось різними народами для оздоровлення й профілактики захворювання. Народна природотерапія – це сукупність народних знань, прийомів і методів використання лікувальних чинників природи для профілактики і лікування захворювань, для підтримки й зміцнення здоров'я людини.

Природотерапія – це, в першу чергу, оздоровчий вплив на організм дитини засобами природи. Термін «природотерапія» належить медичній галузі. Однак визначимо дефініцію з психолого-педагогічного погляду. У цьому сенсі доцільно розглянути процес навчання крізь призму оздоровлення дитини шляхом впливу на неї оточуючого природного середовища. Особливість використання природотерапії полягає у наданні оздоровчого сенсу (Колток, 2016, с. 105).

Потужний ефект природотерапії – відновлення здоров'я через спілкування з природою – полягає не тільки в значному поліпшенні фізичного та психічного стану, але й у підвищенні інтелектуальних здібностей дитини. Науковці доводять, що зелені оазиси (парки, сквери, газони, клумби) рятують людину від міського шуму. Нині вже доведено, що спілкування з природою здійснює терапевтичний вплив на людину.

Дослідження вчених показали, що довготривалі прогулянки на природі допомагають позбутися симптомів депресії, а окрім ліків люди повинні отримувати сеанси екотерапії (природотерапії). Таке лікування «живою природою», на думку вчених, включає прогулянки в парку, садівництво й інші види відпочинку на природі. Перебування на природі, як доводять вчені, вкрай необхідне для розширення життєвого простору, фізичного розвитку, отримання екологічних знань, заряджає позитивними емоціями. Природа є найбагатшим середовищем для розвитку сенсорних систем дитини (слуху, зору, нюху, смаку, дотику).

Учені застерігають від надмірного словесно-понятійного впливу на дітей, який спричиняє швидке стомлення мозку і породжує неуспішність у навчанні. Відпочинок серед природи і «вбирання всіма фібрами душі» звуків, кольорів, пахоців, казкових розповідей з їх інтонаційним розмаїттям (музико-, кольоро-, аромо-, сміхо-, пісочнотерапії), – всі ці педагогічні прийоми доцільно використовувати з метою зміцнення імунної системи дітей, турботи про їхнє тіло і душевну рівновагу (Варениченко, 2016, с. 86).

Дослідники вбачають шлях розвитку здорової дитини у врахуванні емоційного, валеологічного і культуро-оздоровчого компонентів змісту освіти. Наголошується також на необхідності врахування функціональної асиметрії півкуль головного мозку. Адаптація такого підходу до сутності поняття «природотерапія» можна визначити специфічні методи екологічної освіти, які володіють природотерапевтичними властивостями і які доцільно використовувати під час проведення «уроків серед природи».

Метод екологічної ідентифікації полягає у педагогічній актуалізації постановки учнем себе на місце того чи іншого природного об'єкта, перенесення себе в оточення, ситуацію, в якій знаходиться цей об'єкт. Використання цього методу може бути проілюстровано відповідними природотерапевтичними завданнями. Наприклад, під час «уроку серед природи» учням пропонується пограти в гру «Голоси лісу». Мета полягає у стимулюванні ідентифікації, розвитку уявлення, фантазії, корекції психофізичного здоров'я засобами природотерапії. Заздалегідь вчитель готує «ромашку», на пелюстках якої записані завдання. Учні по черзі зривають пелюстки і виконують запропоновані завдання. За кожне виконане завдання учень отримує 1 бал. Суть гри полягає у якнайточнішому відтворенні голосів лісу (голосом, жестами, мімікою тощо): шелесту листя, голосу птаха, дзюрчання струмка, дзижчання комахи, потріскування сухого гілля тощо. Увага акцентується на умінні використовувати відповідні засоби природотерапії: звукотерапія, ізотерапія, танцювальна терапія (пантоміма). У результаті учитель з'ясовує, що перевтілення в образи земних істот чи об'єкти неживої природи породжує умовне злиття з природою, дає можливість відчувати її почуття і потреби, а це, в свою чергу, сприяє покращенню психоемоційного стану учня.

Метод екологічної емпатії полягає у педагогічній актуалізації співпереживання особистістю стану природного об'єкта, а також співчуття до нього. Цей метод передбачає перенесення дитиною власних станів на природні об'єкти і навпаки (природних станів на себе) шляхом ототожнення з ними (співпереживання), а також переживання власних емоцій і почуттів з приводу стану природних об'єктів (співчуття). Цей метод передбачає використання запитань: «Який настрій у...», «Які почуття у...», «Чи болить рослині або тварині ...» тощо. Для цього учням пропонується вправа «Біль природи», мета якої полягає у тренуванні уявлення, фантазії, вихованні дбайливого ставлення до природи.

Такі завдання роблять учнів добрішими, справедливішими. Прикладом цього може бути екологічна гра «Лісовичок із шишок», мета якої полягає у стимулюванні емпатії, ідентифікації, позитивному впливу природи на психофізичне здоров'я молодших школярів.

Акцентуємо увагу на тому, що цей метод доцільно використовувати під час прогулянки до лісу, на якій учні заготовляють шишки різних хвойних дерев, жолуді, гілочки та суху траву. Кожній групі пропонується розглянути шишки, потримати, обнюхувати і

відгадати, якому хвойному дереву належить шишка, на кого або на що вона схожа. Потім учасникам пропонується терапевтична хвилинка відпочинку у вигляді «шишкового масажу». Для цього необхідно взяти шишку в долоню і перекласти її з однієї в іншу, перекачати долонями, між пальцями спочатку однієї руки, потім – другої.

Учитель може запропонувати уявити, що шишка перетворилася на лісовичка. Кожній групі необхідно виготовити лісовичка і дати йому ім'я; уявити себе лісовичками і від їх імені розповісти, як їм живеться у лісі, що їх турбує, з яким проханням вони звернулися б до людей.

Варто зауважити, що під час гри учні вчать використовувати засоби природотерапії (ігротерапія, рослинотерапія, ароматерапія). Учні самостійно роблять висновок про те, що вміння співчувати є запорукою любові.

Метод екологічних асоціацій полягає у педагогічній актуалізації асоціативних зв'язків між різними психічними образами у контексті поставленої перед суб'єктом навчання проблеми. Прикладом цього методу може стати вправа «Дерево». Так, перебуваючи на екскурсії або на «уроці серед природи», учневі пропонується обійняти дерево, щоб відчути його силу. Учень сильно натискає п'ятами на землю, руки стискає в кулачки, уважно дивиться на дерево. Учні повторюють за учителем: «Ти – могутнє міцне дерево, в тебе сильне коріння, й ніяких вітрів ти не боїшся. В складних життєвих ситуаціях, коли на душі важко й хочеться плакати, стань сильним і могутнім «деревом», скажи собі, що ти сильний, у тебе все вийде, і все буде добре. Такий метод допомагає людині бути впевненою» (Бордунова, 2016, с. 41). Під час таких вправ діти вчать мистецтву володіти собою, засвоюють механізми самоаналізу й самооцінки, розвивають вміння приймати рішення, звільнитися від страхів, тривоги, невпевненості у собі.

Метод екологічної лабілізації полягає у цілеспрямованому впливові на певні взаємозв'язки в установках особистості, у результаті чого виникає психологічний дискомфорт, обумовлений переживаннями цією особистістю неефективності звичних їй форм екологічної поведінки і діяльності. Цей метод використовується свідомо для підвищення мотивації учасників освітнього процесу на виконання екологічної діяльності. Прикладом цього може бути вправа «Моральна дилема», яка має на меті викликати певні емоції.

Наприклад, під час екскурсії вчитель звертає увагу учнів на красу природи, пропонує помилуватися нею, але серед приємних звертає

увагу й, наприклад, на сміттєзвалища, брудні вулиці, сквери. Учитель ставить запитання до учнів: Чи завжди у вас буває гарний настрій, коли ви бачите на вулиці сміттєзвалище? Чи стає вам сумно від такої картини забруднення навколишнього середовища? Які емоції викликають ці відеозаписи? Чи спонукає ця картина вас до певних дій? Усі міркування і пропозиції учасників відтворюються учнями у творчому завданні «Що я зроблю для того, щоб земля стала чистішою», яке дає можливість висловити своє ставлення до конкретного факту, подій, розкрити особисті враження, емоції, зрозуміти, що бережливе ставлення до природи необхідне для особистого здоров'я, адже людина буде здоровою тільки тоді, коли перебуватиме в екологічно чистому середовищі (Шаповалова, Мелаш, Ковальчук, 2015, с. 57).

Метод художньої репрезентації природних об'єктів полягає в актуалізації художніх компонентів мисленнєвих образів світу природи засобами мистецтва. Використання цього методу може бути проілюстровано вправою «Малювання своїх відчуттів», метою якої є зображення своїх відчуттів від побачених пейзажів на папері. Учням на «уроках серед природи» вчитель пропонує звернути увагу на казкові краєвиди, на неповторні явища природи. Під враженням пейзажів учасники малюють свої відчуття, враження, використовуючи кольорову палітру.

Метод екологічно-емоційного впливу спрямований на розвиток етичних відносин і почуттів, формування в особистості екологічно прийнятних стереотипів поведінки й діяльності в довкіллі. Яскравим прикладом є вправа-релаксація «Природа лікує», методика проведення якої полягає у проведенні сеансу звукотерапії «Голоси лісу», що дозволить зняти головний біль, покращить емоційний стан, заспокоїть нервову систему.

Таким чином, використання на уроках в початковій школі, методів екологічної освіти позитивно впливає не лише на емоційний стан учнів початкової школи, а й покращує їхнє фізичне здоров'я, активізує мисленнєві процеси. Цим забезпечується їхній природотерапевтичний ефект. До того ж здійснюється психолого-педагогічна корекція суб'єктного ставлення дитини до природи, відбувається становлення її емоційно-ціннісної сфери (Мелаш, 2017, с. 78). Така робота сприяє формуванню інтересу до еколого-природничих проблем у тісному взаємозв'язку зі становленням загальнопізнавальних, освітніх та оздоровчих процесів, ціннісних орієнтацій.

Формування професійні компетентності майбутніх вчителів у галузі використання природотерапії, як феномену позитивного впливу природних об'єктів на психічний і фізичний стан дітей відбулось на IX науково-просвітницькому семінарі «Екологічні знання – основа життєвих компетентностей». Ініціатором проведення семінару стала студентська наукова лабораторія «Екологічна освіта для сталого розвитку» та студентський науковий гурток «Ерудит» Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.

Мотивацією проведення семінару стало вирішення проблеми підготовки майбутніх педагогів початкової освіти до корекційної роботи в галузі природотерапії як технології збереження та відновлення здоров'я дітей в умовах війни та необхідність формування життєвих компетентностей молодших школярів на основі безперервної екологічної освіти, виховання почуття приналежності до великого світу Природи. На семінар були запрошені: науковці Маріупольського державного університету, педагоги Запорізької, Херсонської Дніпровської та Донецької областей.

На семінарі були заслухані доповіді учасників семінару на теми:

1. «Гармонізація культурно-освітнього простору майбутніх педагогів засобами здоров'язбережувальні технології в умовах війни.
2. «Гармонізуюча енергетика природи».
3. «Підготовка майбутніх учителів початкової школи до корекційної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами засобами природи в умовах воєнного стану».
4. «Музикотерапія».
5. «Анімалотерапія».
6. «Арт-терапія: особливості реалізації».
7. «Природотерапія для дітей, що постраждали внаслідок воєнних дій».
8. «Природотерапія. Методи навчання на уроках серед природи».
9. «Лікувальні засоби природи».
10. «Природотерапія для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку».
11. «Ароматерапія».
12. «Використання природотерапії в інклюзивному середовищі початкової школи».

Наступним етапом проведення семінару стало оприлюднення результатів наукових досліджень здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта, Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького в галузі екологічної освіти для сталого розвитку:

1. «Формування екологічної компетентності молодших школярів у процесі позакласної роботи».

2. «Розвиток критичного мислення молодших школярів у процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

3. «Організація просвітницької діяльності молодших школярів у галузі сучасної екологічної освіти».

4. «Особливості еколого-патріотичного виховання молодших школярів у процесі навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»».

5. «Моральне виховання молодших школярів засобами екологічної казки».

6. «Особливості естетичного виховання молодших школярів засобами природи».

7. «Значення ігрової діяльності в екологічному вихованні молодших школярів в новій українській школі».

Також, члени студентського наукового гуртка «Ерудит» підготували відео-презентацію на тему: «Міжнародний досвід роботи: природоохоронна організація WWF». Під час якої, здобувачі вищої освіти наголосили на основних напрямках роботи даної організації на шляху створення стійкого розвитку суспільства, виокремили основні принципи роботи (збереження дикої природи, організація та проведення екологічних акцій «Година Землі»).

Здобувачами вищої освіти, членами студентського наукової лабораторії «Екологічна освіта для сталого розвитку» було підібрано низку аудіо-записів, для формування екологічного світогляду:

1. звуки природи (спів птахів, шум моря, шум лісу, шум грози);

2. класична музика (Ф. Шуберт «Аве Марія», Ф. Ліст Ноктюрн № 3 «Мрії кохання», К.Сен-Санс «Лебідь», А.Вівальді «Пори року»).

Наприкінці семінару прозвучала цитата письменника Бернарда Шоу:

«Ми вже навчилися літати в повітрі, як птахи.

Ми вже навчилися плавати у воді, як риби.

Нам ще залишилося навчитися жити на землі, як люди».

Висновок. Таким чином сучасний учитель початкової школи має бути готовий здійснювати профілактичні та корекційні заходи щодо збереження життя та фізичного й психічного здоров'я здобувачів початкової освіти, використовуючи технологію природотерапії. Це дуже потужний методичний ресурс впливу природи на емоційний стан учнів початкової школи, який покращує їх фізичне здоров'я, активізує мисленнєві процеси. Цим і забезпечується їх природотерапевтичний ефект. До того ж здійснюється психолого-педагогічна корекція суб'єктного ставлення дитини до природи, відбувається становлення її емоційно-ціннісної сфери. До такого освітнього процесу необхідно готувати майбутніх учителів початкової школи в умовах сьогодення.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі лежить в площині використання природотерапії в освітньому процесі Нової української школи, а саме в інклюзивному класі. Оскільки позитивний вплив всіх видів природотерапії на психологічний стан молодшого школяра стає важливим та актуальним на сучасному розвитку та становленню людства та освіти в цілому, тому постає необхідним включення в освітній процес, позакласну роботу для учнів з особливими освітніми потребами різновиди природотерапії, таких як, казкотерапія (підготовка та проведення майбутніми вчителями початкової школи під час вивчення освітнього компоненту «Організація читацької та мовленнєвої діяльності: Модуль 3. Основи сценічного та екранного мистецтва» дитячих вистав, мініатюр).

ЛІТЕРАТУРА

- Бібік, Н. М. (2017) *Нова українська школа: poradnik dla vchytela*. К.: ТОВ «ВД «Плеяди», 206 с. (Bibyk, N. M. (2017) *New Ukrainian school: a teacher's guide*. К.: VD Pleiady, 206).
- Бордунова, А. Ю. (2016). Соціальна реабілітація молодших школярів у процесі взаємодії з природою. *Педагогіка в системі гуманітарного знання: матеріали наук.-практ. конф., (18-19 листоп. 2016 р.)*, м. Хмельницький: ХДПУ, С. 41–44. (Bordunova, A. Yu. (2016). *Social rehabilitation of younger schoolchildren in the process of interaction with nature. Pedagogy in the system of humanitarian knowledge: scientific and practical materials. conference, (November 18-19, 2016)*, Khmelnytskyi: HDPU, 41–44).
- Варениченко, А. Б. (2016). Необхідність підготовки майбутнього вчителя до формування екологічної культури молодших школярів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, № 5 (59). С.86–92. (Varenychenko, A. B. (2016). *Necessity of preparing the future teacher for the formation of ecological culture of younger schoolchildren. Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies. Sumy: Publication of the Sumy DPU named after A. S. Makarenko, 86–92*).

- Державний стандарт початкової освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. (State standard of primary education. Approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of February 21, № 87) Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
- Колток, Л. (2016). Оздоровчі технології у роботі з молодшими школярами з особливими потребами. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*, № 2 (303). С. 105-110. (Koltok, L. (2016). Health technologies in work with younger schoolchildren with special needs. *Scientific Bulletin of Lesya Ukrainka East European National University*, № 2 (303),105-110).
- Підготовка майбутніх педагогів до реалізації екологічної освіти для сталого розвитку: навч.-метод. посіб. / В. Д. Мелаш, А. Б. Варениченко, Ю. О. Саєнко та ін. Мелітополь, 2017. 250 с. (*Preparation of future teachers to implement environmental education for sustainable development: teaching method. manual / V. D. Melash, A. B. Varenichenko, Yu. O. Saenko and others. Melitopol, 250*).
- Савченко, О. Я. (2015). Компетентнісна спрямованість нових навчальних програм для початкової школи. *Гірська школа Українських Карпат*. 12-13. 38–43. (O. Ya. Savchenko (2015). Competency orientation of new educational programs for primary school. *Mountain School of the Ukrainian Carpathians*, 12-13, 38–43)
- Шаповалова, Т. Г., Мелаш, В. Д., Ковальчук, К. І. (2015). Гармонізуюча енергетика природи: навч.-метод. посіб. Бердянськ, 205 с. (Серія: «Екологічна освіта для сталого розвитку»). (Sharovalova, T. G., Melash, V. D., Kovalchuk, K. I. *Harmonizing energy of nature: educational method. manual Berdyansk, 2015, 205. (Series: «Environmental education for sustainable development»)*
- Shevchenko, Yu., Dubiaha, S., Melash, V., Fefilova, T., Saenko, Yu. (2020). The Role of Teachers in the Organization of Inclusive Education of Primary School Pupils. *International Journal of Higher Education*, V9. N7 pp. 207–216.

SUMMARY

Melash Valentyna, Dubiaha Svitlana, Varenychenko Anastasiia. Training of future primary school teachers for the use of natural therapy in the conditions of marital state.

This article describes the need to prepare future primary school teachers for the use of naturopathy in the conditions of martial law. The article shows the problem of methodological aspects of nature therapy, as a technology of positive influence of nature in general and its individual objects on the psychophysiological condition of younger schoolchildren, which contributes to the development of children's life activities in war conditions. Specific methods of environmental education that have nature-therapeutic properties are distinguished: the method of ecological identification, the method of ecological empathy, the method of ecological associations, the method of artistic representation of natural objects, the method of ecological labilization, the method of ecological-emotional influence. The experience of conducting a scientific and educational seminar for the formation of professional competence of future teachers of primary school for correctional work in the field of naturopathy as a technology for preserving and restoring the health of children in the conditions of martial law was provided. Formation of professional competence of future teachers in the field of using nature therapy, as a phenomenon of positive influence of natural objects on the mental and physical condition of children, took place at the IX scientific and educational seminar «Ecological knowledge - the basis of life

competences». This is a very effective methodical resource of the influence of nature on the emotional state of elementary school students, which improves their physical health and activates thinking processes. This ensures their natural therapeutic effect.

Prospects for further research in this direction lie in the area of using nature therapy in the educational process of the New Ukrainian School, namely in the inclusive class. Since the positive influence of all types of naturotherapy on the psychological state of pupils becomes important and relevant for the modern development and formation of humanity and education as a whole, it becomes necessary to include in the educational process, extracurricular work for children with special educational needs, varieties of naturotherapy, such as fairy-tale therapy/

Key words: war, primary school, training of future teachers, nature therapy, methods with therapeutic content, scientific and educational seminar, schoolchildren, formation of an ecological outlook.

УДК 78.07/08+785.7:7.02:[37.04:374]

Олександр Стахевич

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0001-9261-4023

DOI 10.24139/2312-5993/2023.01/094-107

ФОРТЕПІАННІ ЦИКЛИ РЕЙНГОЛЬДА ГЛІЄРА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПІАНІСТИЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ В УЧНІВ ДИТЯЧИХ МУЗИЧНИХ ШКІЛ

Розглянуто фортепіанні цикли Р. М. Глієра крізь призму інструктивних завдань з формування піаністичних навичок в учнів дитячих музичних шкіл. Констатовано, що композитор звертався до створення циклів фортепіанних мініатюр впродовж творчого життя, загальна кількість окремих фортепіанних композицій сягає понад 150. Цикли формувалися за принципом простого об'єднання п'єс різного характеру і настрою (Двадцять чотири характеристичних п'єси для юнацтва, Вісім легких п'єс, Дванадцять дитячих п'єс та ін.) або одностанових творів (ескізи, прелюдії, мазурки). Певної драматургічної концепції митець в них не вибудовував.

Фортепіанний доробок Р. М. Глієра дуже різноманітний за тематикою. Композитор звертався переважно до романтичних жанрів - поеми, балади, пісні без слів, інтермецо, а також до танцювальних п'єс - мазурки, полонезу, менуету, вальсу, крім того, до ескізу та пасторалі. Така різножанровість музики допомагає учням освоїти стильову специфіку творів і відпрацювати належні виконавські прийоми. Поряд з тим, наявне у циклах Р. М. Глієра різноманіття характерних та ліричних образів сприяє особливій навчальній функції його п'єс – зверненню до внутрішнього світу юних музикантів.

Фортепіанна творчість Р. М. Глієра сприяла не тільки поповненню педагогічного репертуару музичних шкіл, а й надала важливе методичне підґрунтя для виховання виконавських навичок у юних піаністів. Інструктивні завдання для освоєння піаністичних навичок розглянуто на прикладах творів з «Альбому фортепіанних п'єс» та «Двадцяти чотирьох характеристичних п'єс для юнацтва» ор. 34. Проаналізовано технічні і художні складнощі, які вирішують учні-піаністи під час вивчення та виконання глієрівських опусів. На